

BISKUP ĆIRIL KOS I KATEHETSKE LJETNE ŠKOLE U POKONCILSKOJ CRKVI U HRVATA

Naša kateheza neposredno poslije II. vatikanskog koncila

Milan Šimunović

Višestruko i duboko promijenjeni svijet bio je jedan od znakova vremena i izazova za Crkvu da preispita kako sadržaj tako i način naviještanja Radosne vijesti. S nastajanjem novoga svijeta, novog načina razmišljanja i vrednovanja u kojem je naglašena ateizacija, način prenošenja vjere uvelike je došao u pitanje. Osjećala se hitna potreba za stvaralačkom inkulturacijom evandeoske poruke, a što je nemoguće bez vjerničkog i stručnog oblikovanja pastoralnih djelatnika, posebno vjeroučitelja. Završeni studij teologije, koja se u svojim programima nije mogla dovoljno spremno i na vrijeme uključiti u proces onoga što "Duh poručuje Crkvi" preko svih događanja, ponajviše i zbog višegodišnjeg odvajanja od razmišljanja na planu opće Crkve, nije bio dovoljna priprema katehete da se suoči sa zahtjevima novoga vremena. To je bilo tim teže što nisu postojali primjereni materijali, posebice katehetski priručnici koji bi poslužili kao prikladna pomagala u katehetskom djelu. Oni su u glavnini bili odraz "prošloga vremena", pa su i nesvjesno pogodovali "bijegu u prošlost", u nestvaralačkom ponavljanju starih izričaja. U tom kontekstu događa se Drugi vatikanski koncil. U našoj su se Crkvi pojavljivale pojedine inicijative u želji da se izide ususret katehetama u njihovu prevažnom zadatku. Dakako da je Drugi vatikanski koncil "otvorio vrata" u neslućene prostore misli i djela. Veliko traženje i stvaralaštvo u godinama poslije koncila očito je bilo popraćeno i nemalim nesigurnostima, pa su se u nas, kao i na europskoj razini još mnogo ranije, počela pojavljivati pitanja: kamo ide kateheza? što je uopće kateheza i koji je njen identitet? Staro, očito, više nije odgovaralo, a novo se nije moglo tako lako stvoriti. Da li je ona puko prenošenje formula, pogotovo u formi preživjelih metoda "pitánja-odgovora" ili je ona odgoj vjere, proces koji ide za tim "da vjera u ljudima preko poučavanja postane živa, svjesna i djelotvorna" (C. D., br. 14), te gdje je - uza sve to što je vjera besplatni Božji dar - ipak u prvom planu čovjek pojedinac sa svim svojim potencijalima, štoviše zajednica koja svjetlom Evandjelja tumači, izriče i živi svoju situaciju? Još konkretnije, da li je ona sustavno učenje kršćanstva ili uvođenje u kršćanstvo, u vjeru i život kršćanske zajednice. Činjenica, da je za mnoge koji su čak prošli sustavno poučavanje vjera prestala biti glavnom okosnicom života, te da se življenje vjere povuklo u područje privatnog života bez posebnog utjecaja na okolinu, još je više obeshrabrivala pastoralne djelatnike. To je uzrokovalo i svojevrsno

razočaranje osobito u onih koji su očekivali da će događaj Drugog vatikanskog koncila s bogatstvom svojih obnoviteljskih dokumenata na neki način sam po sebi proizvesti željeni lijek sve ubrzanijem raskršćanjenju katoličkih sredina, što je pogodovalo sve većoj pojavi svojevrsnog "otpada" mladih poslije sakramenta krizme. Istina, mnogo toga se događalo i uslijed izrazite ateizacije, ali je raslo uvjerenje da nema obnove bez stručno osposobljenih ostvaritelja te obnove, jer u protivnom i krivi ili neprimjereni vjerski odgoj može pogodovati nastanku ateizma, što je izričito naglasio i Drugi vatikanski koncil (GS, br. 19), i što su pokazivala određena istraživanja na europskoj razini.

U tom kontekstu vidovitiji stručnjaci i neposredni pastoralni radnici, posebno vjeroučitelji, dolaze na ideju da je potrebno pokrenuti specijalne susrete vjeroučitelja, što se i ostvarilo u Makarskoj, na Čiovu, Veprincu, u Bolu na Braču i drugdje. Tu se došlo do zaključka da je potrebno pokrenuti stručnije doškovanje vjeroučitelja putem posebnih tečajeva ili škola. Naime, u kateheta i katehistica, kao i ostalih pastoralnih radnika, postojala je želja za trajnim okupljanjem preko biskupijskih i ostalih seminara, a pogotovo za slijevanjem tih iskustava u posebne skupove na planu cijele Crkve u Hrvata. To bi trebalo pomoći katehetama i katehisticama u svakidašnjem konkretnom radu, a s druge strane biti poticajem za promicanje istraživanja na katehetskom području, bez čega je nemoguće zamisliti pravo usavršavanje kateheze, što uključuje i primjeren katehetski plan i program. Očito da su takvi susreti bili snažan poticaj za osnivanje i Katehetskog vijeća u okviru Biskupske konferencije. To Vijeće, pod predsjedanjem mons. dra Frane Franića, nadbiskupa splitsko-makarskog preuzima ulogu organiziranja Katehetskih ljetnih škola, što se i ostvaruje u Zadru, Splitu i Dubrovniku. Bio je to snažan zaokret u katehetskom pokretu u nas, što mogu posvjedočiti svi koji su u tome sudjelovali, tim više što se naša kateheza počela usredotočivati na mlade i odrasle kao glavne adresate, a što je bila upravo glavna tema spomenutih škola, na kojima se 70-tih godina osjeća veliki obnoviteljski duh Drugog vatikanskog koncila, kako s obzirom na sadržaj, tako i metodu naviještenja Radosne vijesti.

Novi zamah pod vodstvom biskupa Kosa

Đakovo je poznato povijesno središte i po katehetskim gibanjima, u čemu se posebno isticao biskup Bäuerlein s nizom smionih inicijativa na pastoralno-katehetskom polju, od kojih valja spomenuti pokretanje povremenih katehetskih tečajeva već 1954., zatim izdavanje Nastavnog plana vjerske pouke (1959), te vodstvo Interdijecezanskog vjeronaučnog centra što ga je osnovala Biskupska konferencija (1958). U tom je smislu bilo sasvim razumljivo što je njegov nasljednik na biskupskoj stolici mons. Ćiril Kos izabran na Biskupskoj konferenciji (1974) za predsjednika Katehetskog vijeća. Na temelju iskustava ranije održanih škola, te u isto vrijeme nadolaženjem novih djelatnika koji su se posvetili studiju katehetike u domovini i

inozemstvu, dolazi do značajnijih promjena u pripremi i održavanju Katehetskih ljetnih škola, što se osobito pokazalo uvođenjem timskoga rada i rada u skupinama, gdje je dolazila do izražaja interdisciplinarnost, to jest doprinos i prožimanje svih teoloških, filozofskih i pedagoških disciplina u stvaranju katehetskog plana i programa. Da se radilo o značajnom evangelizacijsko-katehetskom pokretu u Crkvi u Hrvata, pokazuje i sumarna kronologija održanih škola nakon one u Dubrovniku 1973. godine. Već sami naslovi okvirne teme govore o zaokretu u poimanju kateheze: Odgoj u vjeri u kršćanskoj zajednici do 12. godina (Rijeka, 1974), Kateheza kao permanentni odgoj kršćanske zajednice u našim prilikama (Zagreb, 1975), Komuniciranje poruke i iskustva vjere u suvremenoj katehezi (Rijeka, 1977), Kateheza ovdje i danas u svjetlu Sinode '77. (Sarajevo, 1978), Prva ispovijed i pričest u procesu kršćanske inicijacije (Subotica, 1979), Mjesto i uloga obitelji u našoj katehezi (Đakovo, 1980), Problem vjere mladenačke dobi (Varaždin, 1981), Župska zajednica i kateheza (Pazin, 1982), Krist otkupitelj u našoj katehezi (Šibenik, 1983), Kateheza i liturgija (Zadar, 1984), Naša kateheza i dvadeset godina koncilske obnove (Sarajevo, 1985), Odgoj u vjeri i cjelovitost osobe (Šibenik, 1986), Kateheza kao predanje vjere (Subotica, 1987), Odgoj u vjeri i dijakonija (Zadar, 1988), Naša kateheza i aktualne društvene promjene (Đakovo, 1990), Vjerski odgoj u školi i župnoj zajednici, s posebnim naglaskom na programima i profilu vjeroučitelja (Zagreb, 1991), Župna kateheza i vjerski odgoj u školi, Analiza dvogodišnjeg iskustva i perspektive (Zagreb, 1993).

Ponajprije treba istaknuti da su Katehetske ljetne škole kao rijetko koja inicijativa u nas okupile toliko ljudi raznih specijalizacija i angažirala ih u interdisciplinarnom radu, najprije kroz deset kasnije kroz tjedan dana. Brojka od 120 predavača i 96 voditelja timskoga rada, mnogi i u više navrata i na više škola, dovoljno govori o otvorenosti i vrijednosti ovih škola. Naime, oko planiranja kateheze uz katehete su se našli bibličari, moralisti, liturgičari, filozofi, pedagozi i psiholozi, glazbenici i ljudi drugih specijalizacija. Tako je Katehetska ljetna škola bila mjesto uspješne integracije svih razina djelovanja Crkve, kao i skoro svih krajeva gdje su živjeli i djelovali vjernici Hrvati, objedinjujući tako sve katehetske djelatnike u svim našim biskupijama. Ako se ima pred očima da su ekipe suradnika zajednički danima radile, kako u pripremi tako i u održavanju škola, onda se može pretpostaviti koliko je to bogatstvo bilo za našu evangelizaciju. A "hod škole" od jednog do drugog većeg središta naše Crkve uvelike je doprinio povezivanju pastoralnih djelatnika, kako svećenika, redovnika, redovnica tako i zadnjih godina vjernika laika. Škole su djelovale i kao snažan poticaj u evangelizacijsko-katehetskom radu u pojedinoj biskupiji tako da biskupi kao domaćini, zajedno sa svojim suradnicima, nisu žalili truda i sredstava da omoguće održavanje škole. Bilteni koji su bili tiskani za vrijeme održavanja škole, kao i devet zbornika radova s većine škola, veliko su bogatstvo teorije i iskustva, što ostaje kao vrijedan putokaz za daljnji hod naše kateheze. Ako svemu

dodamo i zajedništvo koje se stvaralo na razini pastoralnih djelatnika, na razini cijele Crkve u Hrvata i u pojedinim mjesnim crkvama, te s Božjim narodom kod euharistijskih slavlja i u drugim prigodama, vrijednost Katehetskih ljetnih škola pod vodstvom mons. Ćirila Kosa, još je veća.

Neki važniji naglasci u doprinosu mons. Ćirila Kosa uspješnosti Katehetskih ljetnih škola

Učitelj i učenik

Možemo s pravom reći da je stav biskupa Kosa bio presudan za uspješnost Katehetskih ljetnih škola a također i za cjelokupni katehetski pokret u nas. On je, uz ostale, imao i karizmu "učitelja i učenika" u isto vrijeme, što je veliko iskustvo sviju koji su na nekom odgovornijem položaju. Svjestan da je "učitelj vjere" odgovoran za usmjerenje katehizacije u Crkvi u Hrvata, nikada nije nastupao kao onaj koji ne mora dalje učiti, a pogotovo nije umanjio učiteljsku službu svojih suradnika.

Premda je često isticao da je bio zatečen tim zadatkom, to jest da bude predsjednikom Katehetskog vijeća i kao takav odgovoran za niz inicijativa od kojih je glavni bila Katehetska ljetna škola, jer da ima - kako je naglašavao - drugih koji bi za to bili stručniji, ipak se iz njegovih govora na početku i kraju školâ, te u interventima, moglo lako zaključiti koliko je biskup Kos bio vidovit i razumio vrijeme u kojem živimo, široko obrazovan i nadasve duhovan čovjek. On je bio svjestan da smo svi u "Isusovoj školi" učenici i da kao Crkva i pojedinci moramo trajno učiti i rasti u spoznajama, želimo li druge pravo učiti. Pozdravljajući sudionike Katehetske ljetne škole u Sarajevu (1985) reče: "Pozdravljam i Vas, koji ćete na ovoj Školi sudjelovati kao predavači i "učitelji"... I Vas, braćo svećenici i drage časne sestre, koji sudjelujete na ovoj Školi - zajedno sa mnom - kao "učenici", koji žele ovih dana polagati i pred Bogom i pred svojom savješću i pred našom Crkvom mali ispit o tome, kako smo ispunili svoj "gravissimum educationis munus". Iskreno se postavljajući kao "učenik", kao redoviti sudionik, imalo je velikog odjeka na sudionike školâ. Dovoljno je bilo vidjeti kolike je sate slušao predavanja, sudjelovao u timskom radu i ispunjavao konkretne zadatke što ih je zadavao pojedini animator. Time je na poseban način bio prihvaćen i kao učitelj, jer je mogao progovoriti i na temelju poznavanja problema "iz prve ruke", s kojima se katehete susreću u svom poslu.

Kao učitelj poziva sve na svojevršno "polaganje ispita" s obzirom na to koliko smo usvojili duh i poziv Dugog vatikanskog koncila, to jest koliko smo bili na liniji glavnog zadatka Koncila da probudi svijest Crkve o samoj sebi, kako bi iznutra obnovljena imala novi snažan impuls, prilagođen našem vremenu. U povodu 20. obljetnice Sabora na Katehetskoj školi u Sarajevu biskup Kos poziva na produbljivanje, obrađivanje, tumačenje ali i ispravljanje krivih shvaćanja Sabora, jer "antiduh Sabora zamijenio je u mnogim prilikama pravi Sabor. Dolazi do izražaja ta zamjena kao kriva nauka ili kao iskrivljena

praksa. Katkada je izmiješano jedno s drugim". Koliko je usmjeriteljska uloga biskupa Kosa došla do izražaja, nasuprot svim nepromišljenim improvizacijama i površnim prilagođivanjima evangeoske poruke, najbolje govori biskupski dokumenat o katehezi "Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze" (1983), za koji je, s pravom se može reći, on najzaslužniji. Spomenuti dokumenat, koji će još dugo godina morati ostati kao uporišna točka naše kateheze, naglašava da smo svi pozvani doprinijeti svoj dio u stvaranju novoga svijeta, svijeta istinskih humanih odnosa među ljudima i posve novih odnosa Boga i ljudi. Upravo tim "novim odnosima" biskup je Kos posvetio maksimalnu pažnju, uvažavajući svakoga, bez obzira da li je iz tzv. "stare" ili "nove" škole, svjestan da je svatko dao, ili još može dati, svoj doprinos. Ipak, nema sumnje da je dokumenat naših biskupa, prema riječima biskupa Kosa, novo polazište i putokaz "za još zauzetije, sustavnije, stručnije i stvaralačkije zalaganje u radosnom naviještanju Evanđelja i trajnom odgoju svih članova naših kršćanskih zajednica u vjeri (Uvodna riječ, str. 8-9).

Povjerenje u ljude

Svoju učiteljsku službu biskup Kos vrši ponajprije svojim primjerom, a posebno izuzetnom ljudskošću i dubokim vjerničkim osvjeđenjem. Nemoguće je zaboraviti njegove susrete sa vodstvom škole, sa Stalnim odborom i sa svim sudionicima u njemu svojstvenoj jednostavnosti, otvorenosti i povjerenju. Upravo to povjerenje još je više uvećavalo odgovornost osobito u onih koji su vršili službu predavača ili usmjeravali cjelokupni rad školâ. On smatra da su rasprave na školama na liniji traženja novih putova, pomoć biskupima u njihovoj odgovornoj službi (Rijeka 1974). Uvodna riječ u rad KLJŠ u Zagrebu (1975) koju ovdje prenosim u cjelovitijem obliku dovoljno govori o njegovu povjerenju u ljude i stvaranju sve odgovornijeg pristupa katehetskom zadatku mnogih vjeroučitelja. Na poseban način - kaže biskup Kos - "zahvaljujem Pripremnom odboru, odnosno kako ga sada zovemo Stalnom odboru koji je potvrdila BK na proljetnom zasjedanju. Da nije bilo ljubavi, inicijative, zauzetosti članova Stalnog odbora za održavanje KLJŠ, ja vas uvjeravam da danas ovoga sastanka ne bi bilo. Ne samo da je Stalni odbor organizirao u tako kratkom vremenu ovaj sastanak, nego nijedan član nije žalio niti truda da sve učini od početnih inicijativa do današnjeg ostvarenja ovoga sastanka. Dakako da kod toga posebno mislim na predsjednika Stalnog odbora koji je inicijative davao i iz Vječnoga grada.

Što je ta Škola obilježena malo više biskupskom pripadnošću Rijeke, to nam mora biti i na čast i na poticaj, da se našla grupa ljudi potpuno oduševljenih svojim poslanjem animiranja na katehetskom polju. I zato bih govorio samo onom srećom, onom radošću i pozivom sv. Pavla: "Emulamini carismata meliora".

Vjerujem da će Duh Sveti u našim dušama djelovati, jer su svi predavači, koji su se odazvali zajedno s onima koji su pripremali teren i koji sačinjavaju Stalni odbor "aptissima media" u rukama Duha Svetoga da se može to shvatiti i do nas prenijeti... Za uspjeh Škole osim Duha Svetoga jamči stručno znanje, bogato iskustvo i život onih koji će nam tu poruku predati. Bez toga mi ne bismo ništa doživjeli, promijenili. Ali mi imamo duboko povjerenje u njihovo znanje. Željni smo da rastemo u znanju, da nešto saznamo. Duboko vjerujemo u njihov Božji život kojim su raspaljeni. I stoga mislim da su "aptissima instrumenta" da nam ovih dana Duh Sveti govori po njima".

I u vrijeme kada su na djelu bila određena "svrstavanja", kada su određeni pojedini, čak i krugovi, pretjerano strahovali radi eventualnog nastajanja "horizontalizma" u teologiji i katehizaciji, što se moglo čitati u pojedinim člancima u našem vjerskom tisku, te kada su zbog određenih okolnosti neki kao predavači bili čak nepoželjni na Katehetskim ljetnim školama, biskup Kos u pismu predsjedniku Stalnog odbora u povodu pripreme Katehetske ljetne škole (Šibenik 1983) piše da vjeruje da će predavači biti oni "koji imaju pred očima samo želju da odgovore na poziv Kristov i pomognu našim katehetama i katehisticama "in gravissimo munere educationis christianae". S tim u vezi mogu potvrditi da na nijednog od preko 150 predavača i animatora nije stavio prigovor da bude predavač. To ne znači da se sa svime što je rečeno uvijek slagao. Naprotiv, znao je ući u žustru diskusiju i svojim interventima "smiriti duhove" te usmjeriti rad škole tako da nije mogla prevladati ničija pojedinačna opcija, već opcija Crkve. Upravo takav stav bio je temelj za rast u odgovornosti svih pojedinih, kako predavača tako i svih sudionika na školi. S punom odgovornošću mogu reći da je često znao "stati iza pojedinih ljudi", uvjeren u njihovu dobru volju, makar se ponekad nisu "najspretnije izrazili ili nešto napisali". On je dobro znao što znači teološko-katehetsko istraživanje i razmišljanje a što će biti mjerodavno za konkretnu praksu, u čemu je računao na zrelost svih pastoralnih djelatnika. Mnogi od tih ljudi danas su na najodgovornijim crkvenim mjestima, u domovini i inozemstvu. Tako možemo s pravom reći da je biskup Kos najzaslužniji za stvaranje i podržavanje atmosfere povjerenja i zdravog pluralizma gdje su dolazili do izražaja svi oni koji su na različite načine bili voljni sudjelovati u promicanju zdrave crkvene kateheze, bez obzira da li su bili iz redova dijecezanskog klera, redovnika, ili vjernika laika. Iz tih redova stvaraju se povremene ili stalne ekipe suradnika za razne zadatke u okviru Katehetskog vijeća, osobito u Komisiji za katehetski plan i program, za izradu raznih dokumenata i posebice za stvaranje plana za uvođenje vjeronauka u školski sustav. I onda kada su se neki osjećali preopterećenima, ili su mislili da je potrebno uključiti nove snage ili im je na trenutke bilo teško izdržati, osobito kada se zbog određenih kočenja nije mogao ostvariti neki posebni pomak, rijetko tko je biskupu Kosu odbio daljnju suradnju. On je na trenutke zahtijevao da se ne sustane, da se omogući

kontinuitet u radu, tim više što su nove snage sve sporije nadolazile jer se smanjivalo naglašeno pokoncilsko oduševljenje.

Brojno i zauzeto sudjelovanje kateheta i katehistica diljem domovine, zadnjih godina sve je veće, pogotovo otkako su se počeli sve više uključivati vjernici laici, očita su potvrda nenadomjestivosti i ovakvog načina doškolanja, što je biskupa Kosa posebno veselilo i zato je uvijek poticao svoje suradnike da sve učine da se škola održi, pa i onda kada su se susreli s nizom organizacijskih i drugih teškoća. A to što su u određenom trenutku dolazile do izražaja određene napetosti s obzirom na kvalifikaciju škole ili nekih njenih važnijih suradnika, valja tumačiti u okviru svih onih napetosti koje su bile dio života Crkve u određenom razdoblju. Zato mnoga od zbivanja unutar pokreta za obnovu kateheze u nas treba čitati u svjetlu cjelokupne problematike naše Crkve, pokoncilskog razvoja teologije i cjelokupne pastoralne prakse.

Povjerenje biskupa Kosa u najvećoj je mjeri pravo vrednovano. Uz njega su rasli brojni stručnjaci i praktičari. Preko njegovih interpretacija na Saborima BK, te osobnog sudjelovanja naših nadbiskupa i biskupa na jednoj ili više škola, Biskupska konferencija je sve više uočavala nenadomjestivu ulogu te inicijative. Tome u prilog govore brojni pozdravni govori nadbiskupa i biskupa, od kojih ističemo pozdrav uzoritog kardinala Franje Kuharića sudionicima KLJŠ u Zadru (1984) koji školu naziva "prevažnim skupom za život Crkve u Hrvata". A njezin domaćin mons. Marijan Oblak, nadbiskup zadarski, smatra da se škola u našoj Crkvi "utvrdila i potvrdila", služeći našoj Crkvi u najevandeoskijem dijelu, postavši tako jedan od najozbiljnijih skupova domaće Crkve po zahvatima i pastoralnim dometima.

Promicatelj nove kateheze

Katehetske ljetne škole doprinijele su i ostvarenju želje da se što bolje osmisli katehetsko stvaralaštvo u sastavljanju novih katehetskih materijala i priručnika. Svi oni koji su osjećali potrebu i bili za to više kvalificirani mogli su na školama iznositi svoja mišljenja i ostvarenja, a ove su na određeni način vrednovale takve pokušaje. Uspijevali su oni priručnici i materijali koji se nisu bojali "vatrenog krštenja", to jest kritičkog i konstruktivnog suda svih katehetskih djelatnika. Interdisciplinarni pristup u ostvarenju kateheze, a pogotovo u sastavljanju katehetskog priručnika nužno pretpostavlja da to bude djelo više ljudi, plod suradnje kako na teoretskoj tako i praktičnoj razini, kao i provjere u praksi. Nema sumnje da su autori ili izdavačke kuće očekivali podršku ponajprije od autoriteta koji je i kao predsjednik Katehetskog vijeća imao biskup Kos koji se nije ustručavao, kako u pismima tako i javnim nastupima, izraziti svoje kritičko razmišljanje ili neslaganje s pojedinim postavkama. Ali, nikada tako da bi zakočio daljnje stvaralaštvo, a pogotovo da bi uslijedila nekakva zabrana. Koliko sam mogao sve pratiti kroz 20 godina mislim da je biskup Kos u prvom redu računao na odgovornost svih prema zadatku Crkve, bez obzira na nečije povijesne zasluge, bilo pojedinaca bilo

kuća, da se svi podvrgnu temeljnom evangelizacijsko-katehetskom kriteriju "vjernosti Bogu i vjernosti čovjeku", kako ga shvaća Crkva danas. Svatko je onda mogao zaključiti da li se određeni katekizam može predložiti crkvenoj javnosti, pogotovo da li se oni koji su nastali prije Koncila mogu upotrebljavati bez ikakve preinake jer ne sadrže sve ono bogatstvo s obzirom na sadržaj i način naviještanja do kojeg je Crkva, vođena Duhom Svetim, došla na Drugom vatikanskom koncilu.

Očito je da se na školama nije moglo ostati ravnodušnim prema reverzibilnim kretanjima, to jest da je dio vjeroučitelja, premda i u najboljoj namjeri, ipak isključivo pribjegavao onim katekizmima koji više ne odgovaraju zahtjevima Crkve i vremena u kojem živi. Nije svejedno kakvu sliku o Bogu i kakvu sliku o čovjeku prenosi pojedini katekizam i kakvog se vjernika i čovjeka želi oblikovati. To pretpostavlja istinsku ljubav prema današnjem čovjeku, poštivanje svega što živi, uočavanje onoga što ga muči kako bi mu se svjetlom Evanđelja pomoglo da smislenije živi. Zato je umjesto pružanja suhih formula, zapovijedi i zabrana potrebno slijediti "Božju pedagogiju", kako naglašava Opći katehetski direktorij (1971), što znači voditi računa o spoznajnim, doživljajnim i drugim dimenzijama i pitanjima katehiziranja, s ciljem postupnog i sve dubljeg upoznavanja i osobnijeg prihvaćanja Radosne vijesti, što će očito odudarati od klasičnih shema i stilova vjeronauka. Tako će biskupijski dokument "Radosno naviještenje Evanđelja i odgoj u vjeri" naglasiti da se treba "s jedne strane čuvati rutinskog, nekreativnog i tjeskobnog konzervativizma (ponavljanja staroga) i s druge strane nepromišljenih improvizacija i avanturizma u religiozno-odgojnom i katehetskom radu. Jedno i drugo bio bi znak nedovoljne vjernosti i Evanđelju o čovjeku" (br. 34).

Katehetske ljetne škole pospješivale su saznanje da kršćanstvo nije samo neki nauk ili zbirka religioznih spoznaja i normi ponašanja, već je ono i iskustvo života koje nam je preneseno u Svetom pismu, osobito u Evanđeljima. Ono je način života koji Božja riječ osvjetljuje, gledanje na život i življenje u svjetlu Kristova programa. Zato se za katehezu može i mora reći da je ona predanje i komuniciranje poruke koja prerasta u iskustvo, konkretno komuniciranje poruke i iskustva vjere. Otud nužnost da kateheta bude svjedok vjere, da živi i prenosi iskustvo, ne samo svoje vjere, već iskustvo vjere koje ima i živi Crkva u određenom povijesnom trenutku, oslonjena na svoju tradiciju. Upravo je u ovome velika novost kateheze. Razumljivo je da su ovakvi i drugi pristupi izazivali u određenim krugovima nepovjerenje ne radi li se, možda, o udaljavanju od zasada vjere, o nekom horizontalizmu ili subjektivizmu. Nema sumnje da je to plod neobaviještenosti i krivih procjena, pogotovo onih koji se nisu uključivali dovoljno u taj proces rasta u teološkim spoznajama na zajedničkim skupovima pa su lako upadali u napast da druge optužuju za nevjernost Crkvi. Treba ipak reći da se određeni kritičari ponekad vode i "linijom manjeg otpora", jer novi pristup na koji nas Crkva danomice poziva, a što se izražava

u brojnim pokoncilskim dokumentima, traži daleko veći angažman od onog naprijed spomenutog i naučenog stereotipnog ponavljanja.

Nema sumnje da je biskupa Kosa, kao prvog odgovornog na razini Biskupske konferencije, ponekad mučila određena isključivost kako prema novim spoznajama, evangelizacijsko-katehetskim ostvarenjima pretočenima i u određene materijale i katekizme, kao i prema ljudima koji su ih iznosili. Njegova nazočnost bila je svima dovoljna podrška da valja izdržati pa mu je u tom smislu bilo stalo da što prije izide biskupski dokument o katehezi koji je trebao poslužiti kao "zajednički nazivnik" ili "uporišna točka" za definiciju i ostvarenje nove evangelizacije i katehizacije. Dokument je požurivala i opća situacija, to jest nužnost jasnijih principa za inkulturaciju vjere u suvremenom svijetu. Naime, doživljavanje vjere i kulture kao dvije stvarnosti koje se često isključuju navjeća je zabluda današnjega vremena, kako je to često isticao Papa Pavao VI. Katehetske su ljetne škole pod vodstvom biskupa Kosa sadržajno i metodološki pokazivale kako se vjera i kultura uzajamno pročišćuju i obogaćuju. Kateheza, definirana na ovim školama, smjerala je uklanjanju sukobljavanja i to stvaralačkim susretom vjere i kulture, odakle je vidljivije kako je Bog za čovjeka i njegovu promociju, za život u punini, razvijen u svim njegovim dimenzijama, što je posebno bilo važno za ovo naše podneblje gdje je vjera desetljećima iskrivljeno prikazivana, ponekad ne i bez naše krivnje. Još i danas se povlače shvaćanja katehetske nastave kao nečega što "nije prvenstveno orijentirano na čovjeka-pojedinca, već na upoznavanje "božjih zakona" koje čovjek mora poštivati... Ako sadržaj obrazovanja sačinjavaju dogme i ako je krajnji cilj nastave poslušan i bogobojažljiv pojedinac u službi društvenih institucija i hijerarhijsko-autoritarnih odnosa, onda nastava ne može biti drugo nego usvajanje gotovih istina, oponašanje, negiranje bilo kakve mogućnosti misaone prerade ili osmišljavanja. Bilo koji drugi način učenja, osim učenja koje karakterizira S-R (stimulus-naučena reakcija), ostavljao bi prostor herezi" (A.Bežen i dr. u "Osnove didaktike, Zagreb 1993, str. 96-97). Nema sumnje da su ovakve kvalifikacije "pokupljene" iz odavno zastarjele katehetske metodike ili priručnika, ali je činjenica da se još uvijek u određenim krugovima o katehezi razmišlja na ovakav način. A što se tek događa u konkretnoj praksi? Razumljivo je da su nam tim potrebniji pojačani napori da ispravimo ovakva gledanja na kršćanstvo i njegov stil učenja.

U tom kontekstu smatram nužnim navesti osnovne postavke biskupskog dokumenta "Radosno naviještanje Evandjelja i odgoj u vjeri", koji je uvelike plod razmišljanja na Katehetskim ljetnim školama, uz svestranu podršku biskupa Kosa. Navodimo samo neke definicije i zahtjeve kateheze iz kojih će biti vidljivo koliko smo napredovali u shvaćanju i ostvarenju kateheze na razini naše Crkve:

- U religioznom odgoju i katehezi kršćansku poruku treba komunicirati cjelovito, u svemu njezinu bogatstvu (br. 32),
- Misterij Isusa Krista je središte kateheze (br. 35),

- Vjernost Bogu i čovjeku temeljni je kriterij za postavljanje ciljeva te za izbor sadržaja, metodičkih pristupa i medija komuniciranja u odgoju u vjeri,

- U katehezi treba omogućiti svima da, polazeći od svog osobnog iskustva i susrećući se s autentičnim općeljudskim i vjerničkim iskustvom u pisanim i drugim izvorima kršćanske vjere, sudjeluju u traženju i pronalaženju razumljivog i autentičnog govora vjere (br. 75),

- Molitveno izražavanje kršćanske vjere, nade i ljubavi - cilj je i put celokupnog religioznoodgojnog i katehetskog rada (br. 40),

- Krajnji cilj vjeronaučnog odgoja i obrazovanja je razvijanje sposobnosti za uspostavljanje istinskih odnosa sa sobom, s drugima, s Bogom i sa svim što postoji (br. 47),

- Kateheza, kao kršćanski odgoj u vjeri, pretpostavlja i u sebi uključuje svaki autentični općeljudski i religiozni odgoj (br. 30),

- Razvijanje sposobnosti stvaralačkog općeljudskog i vjerničkog izražavanja te razvijanje drugih stvaralačkih općeljudskih i vjerničkih sposobnosti jedan je od glavnih kriterija u izradi i u praktičnom ostvarivanju katehetskog programa (br. 45),

- Svima je u kršćanskoj zajednici potreban trajni odgoj u vjeri (djeci, mladima, odraslima, osobito obitelji i starijima), (br. 53),

- Svi smo pozvani da naviještamo radosnu vijest i da odgajamo u vjeri (br. 64), jer je kršćanski religiozni odgoj i kateheza jedan od temeljnih i prvotnih zadaća Crkve (br. 2),

- Župska zajednica je glavna osnovna evangelizacijska i religiozno odgojna crkvena zajednica u nas (br. 69),

- Obnova kateheze i religioznog odgoja općenito u prvom redu ovisi o kvalitetnoj stručnoj i vjerničkog formaciji kateheta kojima je na poseban način povjerena briga za odgoj u vjeri (br. 63)

- S obzirom na sadržaj, metode i instrumente (sredstva) komuniciranja treba se držati uputa sadržanih u općim katehetskim crkvenim dokumentima (br. 33).

Nema sumnje da je biskup Kos najzaslužniji za ovaj smjerodavni dokument naše Crkve, ponajprije stoga što je poticao, usmjeravao i podržavao brojne stručnjake koji su sudjelovali u njegovoj daljnjoj pripremi i što su ga naši biskupi oblikovali i proglasili kao uporišnu točku za sav daljnji evangelizacijsko- katehetski rad.

Odgoj i priprema vjeroučitelja za novo vrijeme -vjeronauk u školi

Analiziramo li govore mons. Ćirila Kosa na početku i kraju škole, a osobito homilije na euharistijskim slavljinama, što bi jednom bilo vrijedno detaljito objelodaniti, možemo zaključiti koliko mu je stalo osobito do lika katehete, do ljudskih i kršćanskih vrlina odgojitelja u vjeri. Posebni naglasak stavlja na osobno uvjerenje i odraslost u vjeri te na svjedočenje vlastitim

životom, stavljajući mu pred oči likove svetaca koje je Crkva tih dana slavila ili velikana s područja Mjesne crkve gdje se škola održavala. Od osobite je važnosti, ne samo povezanost katehete sa Crkvom, već njegov duboki osjećaj za Crkvu ("sentire cum Ecclesia") i iskustvo Crkve, što se vidi i po tome koliko u život provodi ono što Crkva, osobito preko Svetog Oca pape, u svojim dokumentima naučava i predlaže. Kateheza je, uostalom, djelo Crkve, zato crkvenost spada u osnovne karakteristike osobnosti katehete. A da bi mogao biti učiteljem i odgojiteljem, programatorom i izvoditeljem programa, s umijećem animiranja i komuniciranja, potrebna mu je stručna ljudska, duhovna i teološko-katehetska formacija. Zato je sudionike škole uvijek pozivao na zauzeto slušanje, angažirani rad u timovima i vjerno prenošenje stečenoga na svoje katehizante.

Pozdravljajući organizatore KLJŠ u Đakovu (1990) izražava im zahvalnost što će stručnim izlaganjima osvjetliti problematiku našeg katehetskog rada i uz sudjelovanje svih nazočnih pokušati odgovoriti na "velik izazov sadašnjeg trenutka". Bilo je to vrijeme velikih društvenih i duhovnih promjena, vrijeme kada je Katehetsko vijeće poticalo diskusiju o uvođenju vjeronauka u škole i ugrađivanju religioznih sadržaja u odgovarajuće školske predmete. Podsjećajući katehete da se nalazimo u presudnom trenutku naše povijesti poziva ih da se hrabro suoče s novim prilikama "jer nas čeka veliki zadatak". Zato postavlja pitanje: "Što nam je činiti? Imamo li dovoljno kvalificiranih osoba za novo katehetsko polje naše domovinske Crkve?" Stoga posebnu pozornost pridaje i vjernicima laicima kao budućim vjeroučiteljima. a Katehetska ljetna škola preuzima zadaću da im pomaže u osposobljavanju i uključivanju u katehetski potencijal naše Crkve.

Biskup Kos veoma često navodi smjerodavne riječi Ivana Pavla II, osobito iz njegove apostolske pobudnice "Catechesi tradendae" (1979), uz ostalo da je suvremena Crkva, u svijetu i u nas "pozvana da katehezi posveti svoje najbolje zalihe u ljudima i snagama, ne štedeći napore, umore i materijalna srsedstva" (CT, 15). Tom zadatku biskup Kos, za sve obveze u svojoj Mjesnoj crkvi, posvećuje mnogo životne energije, čak i onda kada su ga počele "pritiskati godine" i ponekad svladavati umor. Pa i kada samo svojom nazočnošću govori, uz njega se osjećamo sigurnijim, tim više što se biskup vidno veseli svakom pomaku, svakom čovjeku. I onda kada je sudjelovao u radu Škole, i po noći na sastancima Stalnog odbora i predavača, kada se analizirao rad i kada su se oblikovali zaključci. A kada zaista ne može, zna reći: "To ćete vi sigurno dobro sami napraviti".

Oko biskupa Ćirila Kosa u Crkvi u Hrvata, a posebno u đakovačkoj Crkvi, stasa sve veći krug stručnjaka na svim poljima posebno na pastoralno-katehetskom, koji su mu od početka "pri ruci" u svim pothvatima, bilo kao tajnici Katehetskog vijeća bilo kao članovi Stalnog odbora, pisci programa i priručnika, kao i najnovijeg programa za vjeronauk u školi. A kao krunu svega biskup je pripremio valjanog nasljednika u osobi mons. dr. Marina

Srakića, pomoćnog biskupa i novog predsjednika nešto drugačije zamišljenog Vijeća za nauk vjere i katehizaciju.

*BISCHOF ĆIRIL KOS UND KATECHETISCHE SOMMERSCHULEN
IN DER NACHKONZILIARAEN KIRCHE BEI DEN KROATEN*

□ **Zusammenfassung**

Bischof Ćiril Kos war 20 Jahre Vorsitzender des Katechetischen Rates bei der Bischöflichen Konferenz. Der Artikel analysiert die Arbeit des Bischofs innerhalb dieser Zeit. In der Diözese Đakovo und Srijem ist inzwischen eine große Anzahl von Fachmännern in allen Gebieten, besonders aber im pastoralen und katechetischen Gebiet, herangewachsen.

Von Anfang an stehen sie ständig "bei der Hand" zur Verfügung in allen Unternehmen: Als Sekretäre des Katechetischen Rates oder als seine Mitglieder, als Fachleute für das neueste Programm des Religionsunterrichts in den Schulen usw.

Der Höhepunkt, aber, dieses ganzen Unternehmens ist die Bereitstellung eines neuen Nachfolgers für diese Dienststelle. Das ist der Weihbischof von Đakovo und Srijem Msgr. Dr. Marin Srakić, der neue Vorsitzende des Katechetischen Rates für Religionsunterricht und Katechetik ist.